

- : Meland, Trude og Nergaard, Herdis A. (2026). Håp og klima på museet. Bratland,
- : Nina og Skåtun, Torhild (red.), I *Et varslet uvær* (s. 45–66). Forente Forlag AS /
- : Scandinavian Academic Press. DOI: <https://doi.org/10.62342/SAP.OA.2035>

Håp og klima på museet

Trude Meland og Herdis A. Nergaard

Museer har lenge fungert som viktige arenaer for kunnskapsformidling og refleksjon. I løpet av de siste årene har imidlertid mange museer utvidet sitt mandat og inntatt en mer aktiv rolle som samfunnsaktører, særlig i møte med globale tema som klimaendringer og bærekraft. Norsk Oljemuseum i Stavanger representerer et slikt eksempel gjennom utstillingen *Klima for endring*, som åpnet i 2019.

Utstillingens overordnede mål var å kontekstualisere klimautfordringene i lys av norsk oljeindustri. Museet søkte å formidle kunnskapsbasert og nøktern informasjon om årsakene til klimaendringer og mulige løsninger, samtidig som det ønsket å inspirere til håp og handling. Tematisk omfatter utstillingen menneskets energihistorie, konsekvensene av klimaendringer og ulike tiltak for å begrense global oppvarming.

Seks år etter åpningen fremstår utstillingen på flere områder som utdatert. Både det globale klimabildet og den offentlige diskursen har gjennomgått betydelige endringer i perioden. I tillegg har formidlingsstrategier og

pedagogiske tilnærminger til klima- og miljøspørsmål utviklet seg, særlig innen utdanningssektoren, hvor klimaspørsmål nå er integrert i en rekke fagdisipliner.

Dette aktualiserer behovet for en kritisk vurdering av hvilke elementer i utstillingen som bidrar til dens foreldede preg, samt hvilke grep som kan tas for å revitalisere og aktualisere innholdet. En sentral utfordring er å identifisere hvordan utstillingen kan speile dagens kunnskapsstatus og samfunnsdebatt og samtidig fremme dypere refleksjon hos publikum. En mulig strategi er å inkludere nye stemmer og perspektiver, noe som kan bidra til å utvide forståelsen av klimautfordringene og stimulere til kritisk tenkning. En slik tilnærming kan gjøre utstillingen mer relevant, mangfoldig og engasjerende for et bredere publikum.

I dette kapittelet undersøker vi fortellingen som formidles gjennom utstillingen ved Norsk Oljemuseum nå, samt prosessen bak utviklingen av *Klima for endring*. Vi retter også oppmerksomheten mot de offentlige diskusjonene som preget klimadebatten i perioden da utstillingen ble planlagt og bygget, samt mot museets rolle som aktør i samfunnsaktuelle spørsmål. Avslutningsvis diskuterer vi hvordan alternative begreper og teoretiske rammeverk kan åpne for nye innfallsvinkler, økt forståelse og refleksjon.

Kapittelet fører en kritisk og drøftende argumentasjon, der ulike begreper diskuteres som alternative måter å forstå en klimautstilling ved Norsk Oljemuseum.

Et sentralt perspektiv i denne sammenhengen er begrepet *antropocen*, som har fått økende oppmerksomhet i museologisk og tverrfaglig forskning. Som Isager, Knudsen og Theilade påpeker i artikkelen «A New Keyword in the Museum: Exhibiting the Anthropocene», er en viktig del av museenes eksistensberettigelse å introdusere nye måter å se og forstå verden på: «A vital part of their [museenes] *raison d'être* is to present to the public new ways of seeing things, new ways of attaching meanings to things and topics and the relationships between them.»¹

Begrepet antropocen, popularisert av den nederlandske kjemikeren Paul Jozef Crutzen rundt årtusenskiftet, betegner en foreslått geologisk epoke der menneskelig aktivitet har etterlatt varige spor på jordens atmosfære, biosfære og geologi. Selv om begrepet ennå ikke er formelt anerkjent for en geologisk epoke på linje med jura eller kritt, har det fått stor utbredelse i akademiske og offentlige debatter. Antropocen aktualiserer spørsmål om menneskets rolle

som en geologisk kraft og de omfattende konsekvensene av menneskeskapte klimaendringer.

Avslutningsvis spør vi om begrepet antropocen kan være utgangspunkt for et fruktbart konseptuelt rammeverk for formidling av klimaendringer i museal kontekst. Kan formuleringen «menneskets tidsalder» bidra til å belyse sammenhenger mellom naturhistorie og menneskets historie og dermed gi publikum nye perspektiver på klima og energi i en fremtidig utstilling ved Norsk Oljemuseum?

Hva er det med olje og klima?

Et sentralt formidlingsgrep i utstillingen *Klima for endring* var å stimulere til refleksjon. Museet ønsket å engasjere publikum til å reflektere over verdens nåværende tilstand og oppfordre dem til å ta stilling til hvilke tiltak som burde og kunne iverksettes. Denne intensjonen kommer tydelig til uttrykk i utstillingens introduksjonstekst, hvor det fremheves at menneskeheten befinner seg i en kritisk fase av sin historie. Her påpekes det at den omfattende bruken av fossile energikilder de siste 150 årene – kull, olje og gass – har ført til klimaendringer som truer livsgrunnlaget for både mennesker og økosystemer.

Tittelen *Klima for endring* var et bevisst retorisk valg, ment å skulle åpne for flere tolkninger. På den ene siden kan den forstås som en optimistisk påpekning av at det finnes et handlingsrom for endring. På den andre siden kan den leses mer bokstavelig, som en henvisning til de pågående klimatiske endringene. Denne flertydigheten var fra museets side ment å skulle stimulere til diskusjon om hvorvidt den offentlige klimadebatten på tidspunktet for utstillingens lansering faktisk la til rette for politiske og samfunnsmessige endringer, eller om den snarere reflekterte en tilstand av usikkerhet og ambivalens.

Utstillingen hadde i tillegg mål om å *motivere til endring*, ikke ved å presentere ferdigformulerte løsninger, men ved å engasjere publikum i en prosess der de selv kunne utforske ulike handlingsalternativer.²

Publikum blir møtt med en tekst som maner til revolusjon. Foto: Shade B. Martins / Norsk Oljemuseum.

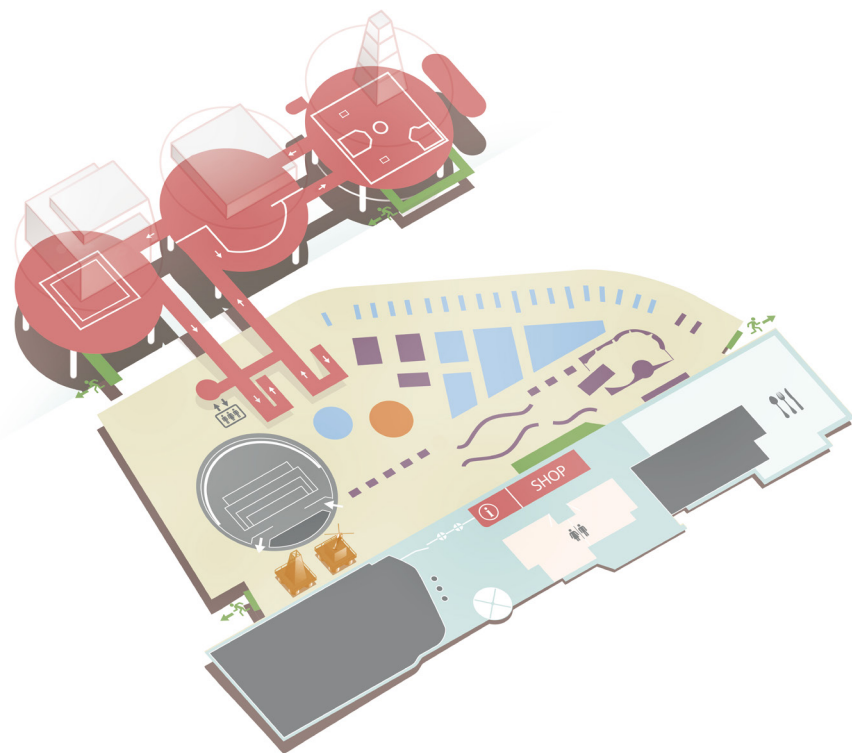
Publikum blir møtt med budskapet om at verden står ved et kritisk veiskille. Den utstrakte bruken av fossile energikilder – kull, olje og gass – har forårsaket klimaendringer som truer eksistensgrunnlaget for både mennesker, dyr og planter. Denne utviklingen fremstilles som et resultat av menneskelig aktivitet, der energiforbruket utgjør en sentral drivkraft bak de negative endringsprosessene som har funnet sted, og som vil fortsette dersom det ikke iverksettes omfattende tiltak.

Teksten etablerer et normativt premiss: Klimaendringene må stanses. For å oppnå dette kreves en *energirevolusjon*, et begrep som innebærer en rask og gjennomgripende endring av energisystemene. Bruken av begrepet *revolusjon* signaliserer en akutt situasjon, der gradvise tilpasninger ikke anses tilstrekkelige. Det understrekes at hele samfunnet må forberede seg på omfattende endringer.

Budskapet formidles med tydelig retorisk kraft: Uten umiddelbar handling står verden overfor scenarier med potensielt katastrofale konsekvenser for hele biosfæren. Det gis ingen rom for alternativer eller utsettelse. I denne fremtidige

omveltningen spiller teknologien en nøkkelrolle, særlig gjennom utvikling og implementering av nye energikilder samt mer effektiv utnyttelse av eksisterende ressurser.

Til tross for denne retoriske kraften og det normative utgangspunktet er det påfallende at utstillingen i sin helhet i stor grad er strukturert rundt formidling av tilsynelatende nøytrale fakta.

Kart over utstillingene på Norsk Oljemuseum. I sylindrene fra høyre mot venstre finner vi boredekkutstilling, utstillingene Klima for endring og Ned i dypet.

Klima for endring er plassert i et separat rom, men må forstås som en integrert del av museets helhetlige narrativ. For å komme til klimautstillingen må publikum gjennom store deler av den faste utstillingen, inkludert en bro som leder til den midterste av tre sylindriske strukturer plassert i sjøen. Den første sylindringen, som alle besøkende må passere, omhandler boreteknologiens utvikling – fra manuelle

og risikofylte operasjoner til dagens fjernstyrte og automatiserte systemer. Denne delen av utstillingen fremstår som en fortelling om teknologisk fremgang, hvor utfordringer systematisk er blitt løst gjennom innovasjon.

I motsatt ende av *Klima for endring* finner man utstillingen *Ned i dypet*, som omhandler norsk undervannsteknologi. Her fremheves teknologiske gjennombrudd som har muliggjort olje- og gassproduksjon på store havdyp. Utstillingen beskriver en norsk utviklet høyteknologisk industri som har bidratt til både økonomisk lønnsomhet og økt sikkerhet.

Disse to utstillingene – om boreteknologi og undervannsteknologi – rammer inn *Klima for endring* og bidrar til å etablere en overordnet teknologioptimistisk fortelling. Norsk Oljemuseum viderefører med dette en lang tradisjon ved teknisk-industrielle museer, hvor teknologisk utvikling fremstilles som løsningen på samfunnets utfordringer. Denne optimismen preger også *Klima for endring*, til tross for utstillingens intensjon om å fremme refleksjon og kritisk tenkning.

Langs ytterveggen vises en kurve over introduksjon og bruk av ulike energikilder. Det visuelle uttrykket fremhever eksplosjonen av energiforbruk etter andre verdenskrig. Foto: Shade B. Martins / Norsk Oljemuseum.

Utstillingens tema understrekes av den visuelle og romlige utformingen. I sentrum står en kunstnerisk fremstilling av jordkloden, hvor fargene gradvis skifter fra blått til mørkerødt – en visuell referanse til NASAs temperaturdata fra midten av 1800-tallet til i dag. Den romlige strukturen er organisert i to sirkler: en ytre sirkel som følger veggene og fungerer som narrativ ramme, og en indre sirkel som gir rom for fordypning. Den ytre sirkelen presenterer en tverrfaglig fortelling som inneholder energihistorie, geopolitikk og vitenskapelige perspektiver på menneskets påvirkning på klimasystemet.

Den innledende sekvensen består av en grafisk fremstilling av den globale energimiksen over tid, hvor ulike energikilder – inkludert fossile (kull, olje og gass) og fornybare (sol og vind) samt kjernekraft – visualiseres i et historisk perspektiv. Diagrammet illustrerer både tidspunktet for introduksjonen av de ulike energiformene og deres relative betydning i den globale energisammensetningen.

Særlig fremheves perioden fra midten av det 20. århundre, ofte omtalt som *den store akselerasjonen*, som et vendepunkt. Denne epoken kjennetegnes av omfattende økonomisk vekst og en dramatisk økning av menneskeskapte utslipp av karbondioksid. Over 75 prosent av de totale CO₂-utslippene har funnet sted etter andre verdenskrig. Fra 1980-tallet intensiveres også globaliseringsprosessen, preget av økt kapitalflyt, internasjonal handel og kulturell utveksling, med betydelige teknologiske og miljømessige konsekvenser.³

Den kombinerte effekten av økonomisk ekspansjon, global integrasjon og økt energikonsum har ført til en eksplosiv vekst i energibruken, hvor fossile energikilder fortsatt utgjør om lag 80 prosent av verdens samlede energiforbruk. Dette forbruket er en sentral utfordring i arbeidet med å redusere klimagassutslipp og fremme en bærekraftig energifremtid.

Videre presenteres FNs 17 bærekraftsmål under overskriften «Kursen mot 2030 er satt». Publikum inviteres til å velge de tre målene de mener er viktigst. Hensikten er å legge til rette for refleksjon rundt globale prioriteringer og ansvar.

Siste tema i den ytre sirkelen gir en vitenskapelig forklaring på klimaendringer og fremhever Parisavtalen fra 2015 som et sentralt rammeverk for internasjonal klimapolitikk.

«Jordkloden» i midten av utstillingen symboliserer en stadig varmere klode.
Foto: Shade B. Martins / Norsk Oljemuseum.

Den indre sirkelen er strukturert rundt fem sentrale spørsmål, hver ledsaget av utdypende tekster:

- Hvem skal løse problemene?
- Er teknologi løsningen?
- Kan vekst og velstand redde klimaet?
- Hvilken rolle spiller Norge?
- Er du en del av klimaproblemet?

Det siste spørsmålet følges av en normativ påstand: «Du er heldigvis en del av løsningen – hvis du vil.» Her appelleres det til individets handlekraft og moralske ansvar. Det formidles et håp om at vi fortsatt kan påvirke fremtiden gjennom summen av individuelle valg og handlinger i hverdagen. Publikum får konkrete forslag til hvordan de kan bidra: redusere energiforbruk, stemme strategisk, spise kortreist mat, velge utdanning med klimarelevans og benytte

sykkel som transportmiddel. Budskapet forsterkes gjennom et sitat som understreker betydningen av individuell innsats i et kollektivt perspektiv: «Det er bare en dråpe i havet, men havet består bare av dråper.»

Et sentralt mål for utstillingen er å motivere til handling, ikke gjennom ferdigformulerte løsninger, men ved å engasjere publikum i en prosess der de selv kan utforske ulike handlingsalternativer. Likevel reiser utstillingens sterke teknologioptimistiske rammeverk spørsmål om hvorvidt dette målet faktisk kan oppnås, eller om det snarere bidrar til å reproducere en fortelling der teknologisk innovasjon alene fremstår som tilstrekkelig respons på klimakrisen.

Arbeidet med klimautstillingen

I perioden hvor arbeidet med klimautstillingen pågikk, fant det sted en rekke betydningsfulle hendelser innenfor det globale klimafeltet som i stor grad påvirket utforming og innhold. Det mest sentrale var at Parisavtalen trådte i kraft i november 2016. Her forplikter FNs medlemsland seg til å utarbeide nasjonale planer for reduksjon av klimagassutslipp. Avtalens overordnede mål er å begrense den globale temperaturøkningen til godt under 2 °C sammenlignet med forindustrielt nivå, og helst skal den ikke overstige 1,5 °C. Parisavtalen, sammen med rapportene fra FNs klimapanel (IPCC), utgjorde et sentralt kunnskapsgrunnlag for utstillingsarbeidet.

Samtidig ble det politiske landskapet mer polarisert. Valget av Donald Trump som president i USA i 2016 markerte et tydelig skifte i amerikansk klimapolitikk. Trump-administrasjonen reverserte flere sentrale miljøreguleringer og trakk USA ut av Parisavtalen, noe som skapte internasjonal uro. I kontrast til dette vedtok Norge i 2017 en nasjonal klimalov, hvor vi forpliktet oss til å redusere utslipp med minst 40 prosent innen 2030, sammenlignet med 1990-nivå.⁴ Parallelt med den politiske utviklingen vokste optimismen knyttet til alternative energiformer og teknologiske løsninger. Fornybare energikilder som sol- og vindkraft – både på land og til havs – samt teknologier for karbonfangst og -lagring (CCS) fikk økt oppmerksomhet, både som teknisk mulighet og økonomisk investering.

I 2018 trådte den svenske klimaaktivisten Greta Thunberg frem på den internasjonale scenen med sin skolestreik for klimaet, noe som bidro til å mobilisere en ny generasjon klimaengasjerte borgere. Året etter ble det første *klimabrolet* arrangert i Norge, som et uttrykk for økende folkelig engasjement.⁵ Samtidig ble

petroleumsindustrien i økende grad gjenstand for kritisk granskning, og krav om stans i videre leting og utvinning på norsk sokkel ble stadig mer fremtredende i den offentlige debatten.

Dette satte norske myndigheter i en krevende posisjon, der de måtte balansere mellom ambisjoner om å fremstå som en ansvarlig aktør i den globale klimakampen og hensynet til petroleumssektorens betydning for nasjonaløkonomien og sysselsettingen.

«Norsk olje bra for klimaet»

For å opprettholde en dobbel identitet som både en troverdig miljønasjon og en stabil leverandør av olje og gass har Norge vært avhengig av konsistente og overbevisende fortellinger. Disse har hatt som formål å forene nasjonale forpliktelser til bærekraftig utvikling, slik de er formulert gjennom FN-prosesser, med fortsatt petroleumsvirksomhet på norsk sokkel.

En dominerende forestilling blant beslutningstakere i energisektoren og politiske myndigheter har vært at *verden trenger mer energi*, og som en logisk konsekvens: *Verden trenger mer olje og gass*. Denne fortellingen har vært sentral i legitimeringen av norsk petroleumsproduksjon og kom blant annet til uttrykk i Olje- og energidepartementets støtte til utstillingen *Klima for endring*, hvor det ble bevilget 1,5 millioner kroner. I pressemeldingen sendt i forbindelse med tildelingen av bidraget uttalte daværende olje- og energiminister Kjell-Børge Freiberg (FrP) at hovedutfordringen i 2018 var å redusere klimautslipp samtidig som verdens økende energibehov måtte dekkes.⁶

Journalist Anne Karin Sæther har i sin bok *De beste intensjoner* analysert hvordan kontroll over fortellingene gir aktører mulighet til å *eie virkeligheten*. Hun viser hvordan Norge, til tross for høye klimaambisjoner, har klart å opprettholde en aktiv rolle som oljeproduserende nasjon.⁷ Dette har vært mulig gjennom to sentrale kjerneargumenter: (1) at norsk petroleumsproduksjon er blant de mest klimavennlige i verden, og (2) at norsk gass bidrar til utslippsreduksjon ved å erstatte kull i det globale energimarkedet.

Denne argumentasjonen ble fremmet av blant andre Karl Eirik Schjøtt-Pedersen, daværende leder i Norsk olje og gass (nå Offshore Norge), som i forbindelse med åpningen av nye leteområder i Barentshavet i 2016 uttalte at det var fordelaktig at Norge fikk inntektene fra olje og gassproduksjon, fremfor at andre land overtok.⁸

I Norge fantes den reneste oljen og gassen i verden, det vil si de laveste utslippene av CO₂ fra selve produksjonen av olje og gass på plattformene.⁹ Det ble imidlertid sett bort fra de indirekte utslippene knyttet til offshore-produksjon, blant annet transport, riggdrift og helikoptertrafikk.¹⁰

Fortellingen om at norsk gass er en del av den globale klimaløsningen, har fått bred støtte, også blant forskere. Selv om det er enighet om at gassutvinning generelt medfører lavere utslipp enn kull, har enkelte fagmiljøer pekt på at gass også kan bidra til økt samlet energiforbruk, og dermed høyere globale utslipp.¹¹

Et annet utbredt argument har vært at norsk oljeproduksjon skjer i solidaritet med verdens fattige, som angivelig trenger mer energi for å kunne løftes ut av fattigdom. Dette resonnementet har imidlertid begrenset empirisk støtte, ettersom norsk olje i hovedsak eksporteres til Europa og OECD-land som USA og Canada, og dermed har liten direkte effekt på energitilgangen i lavinntektsland.¹²

Troen på teknologiens evne til å løse klimakrisen har også vært sentral i norsk klimapolitisk debatt.¹³ Det har vært en utbredt forestilling at kompetanse og innovasjon fra petroleumssektoren kan omstilles til å drive frem *det grønne skiftet*. I praksis har imidlertid mye av teknologiutviklingen fortsatt å være rettet mot effektivisering av olje- og gassproduksjon, og overføringen til fornybar energi har vist seg utfordrende, både teknisk og økonomisk.

Selv blant forskere har det lenge vært en forventning om at teknologiske løsninger vil redusere klimagassutslipp. I senere tid har denne optimismen blitt mer nyansert, og flere har uttrykt skepsis til om nødvendig teknologi vil bli utviklet i tide. Det argumenteres for at løfter om fremtidige teknologiske gjennombrudd har bidratt til å utsette nødvendige klimatiltak.¹⁴

Til tross for denne kompleksiteten får fortellingene om teknologiens potensial og behovet for norsk olje og gass betydelig plass i utstillingen *Klima for endring*. Fortellingen om teknologi som problemløser harmonerer med museets overordnede formidlingsstrategi, der teknologisk innovasjon fremstilles som løsning på samfunnsproblemer. Dette er en formidlingsform som er typisk for tekniske og industrielle museer, og som bidrar til å opprettholde forestillingen om at klimaendringene er et problem som kan løses.

Denne ideen – at klimaendringer lar seg løse gjennom menneskelig innsats og teknologisk utvikling – vil bli nærmere drøftet mot slutten av kapittelet. Først retter vi oppmerksomheten mot museets samfunnsrolle: *Hvorfor skal Norsk Oljemuseum lage en utstilling om klima?*

Museenes rolle i samfunnsaktuelle problemstillinger

I et utstillingsessay fra 2019 om *Klima for endring* gjør Lise Camilla Ruud og Erik Thorstensen to sentrale observasjoner.¹⁵ For det første peker forfatterne på det tilsynelatende paradoksale – men samtidig logiske – i at Norsk Oljemuseum har valgt å lage en utstilling om klimaendringer. For det andre problematiserer de forholdet mellom kunnskap og handling i møte med klimakrisen.

Når det gjelder det første punktet, argumenterer forfatterne for det nærliggende i at museet legger vekt på klima, gitt at olje og gass – som er hovedtema for museets virksomhet – utgjør de mest sentrale kildene til klimagassutslipp. Norges økonomiske velstand er i stor grad bygget på petroleumsvirksomhet, og energi er en nøkkelfaktor i forståelsen av klimaendringer.¹⁶ Det andre poenget – forholdet mellom kunnskap og handling – reiser mer grunnleggende spørsmål. Det bygger på en antakelse om at økt kunnskap automatisk fører til endret atferd. At globale utslipp bare øker til tross for stadig større vitenskapelig innsikt, problematiserer dette og antyder at formidling av fakta alene ikke er tilstrekkelig for å fremme handling.

Rundt årtusenskiftet ble klimaendringer et mer fremtredende tema i den offentlige debatten, og flere museer begynte å utvikle utstillinger med mål om å forklare de vitenskapelige aspektene ved fenomenet. I senere år har det imidlertid vokst frem en debatt om museenes rolle: Bør museene forholde seg nøytrale eller innta en mer aktiv og normativ posisjon som fremmer samfunnsendring?

I en artikkel publisert i *Nordic Museology* argumenterer museolog Bergsveinn Thorsson for at det er lite sannsynlig at økt eksponering for fakta alene vil endre publikums holdninger og handlinger.¹⁷ Han hevder at museene har en særlig mulighet til å fremme bevissthet og handling gjennom sin rolle som møteplasser for ulike samfunnsaktører. Ved å skape rom for dialog og refleksjon kan museene i større grad bidra til å belyse klimaendringenes vitenskapelige, politiske, kulturelle og emosjonelle dimensjoner.

Flere forskere har fremhevet museenes potensial som arenaer for offentlig debatt og samfunnsengasjement. Enkelte går så langt som å hevde at museenes legitimitet i økende grad avhenger av deres evne til å tilby nye perspektiver og belyse sammenhenger mellom komplekse samfunnsproblemer.¹⁸ Dette synet kommer også frem i kulturpolitiske føringer. I stortingsmeldingen *Framtidens museum – forvaltning, forskning, formidling, fornying* understrekes det at museene skal speile samfunnet de er en del av, og fungere som premissleverandører

i et moderne demokrati.¹⁹ I tillegg til de tradisjonelle kjerneoppgavene – forvaltning, forskning og formidling – introduseres *fornyning* som et fjerde ansvarsområde. Museenes samfunnsrolle innebærer dermed både faglig frihet og et ansvar for å definere hva som er relevant og viktig i en samfunnsmessig kontekst.

Denne utviklingen gjenspeiles også i museenes egenforståelse. Internasjonalt har stadig flere museer engasjert seg i samfunnsaktuelle temaer som utfordrer etablerte forståelser og perspektiver. Ifølge professorene Sterling og Harrison ved University College London kan ikke museenes respons på klimaendringer begrenses til spørsmål om bærekraft og utslippsreduksjon. De argumenterer for at museene må styrke sin egen motstandskraft og tilpasningsevne og samtidig ta et oppgjør med sin historiske rolle som støtte for de strukturelle driverne bak klimakrisen – særlig kapitalisme og industriell modernitet.²⁰

«Hvis vi skal løse klimaproblemene ...»

I boken *En menneskeskapt virkelighet* undersøker Ingerid S. Straume, doktor i pedagogisk filosofi, hvorvidt det eksisterer en mekanisme som gjør overgangen fra kunnskap til handling mulig. Hun stiller et sentralt spørsmål: Hvorfor iverksetter vi ikke mer omfattende tiltak for å motvirke menneskeskapte klimaendringer til tross for at vi besitter betydelig kunnskap om deres potensielle konsekvenser?²¹

Straume introduserer begrepet *informasjonshypotesen*, om troen på at formidling av fakta og årsakssammenhenger vil føre til økt bevissthet, og deretter handling. FNs klimapanel (IPCC) opererer innenfor denne logikken ved å presentere ulike scenarioer og konsekvensanalyser.²² Likevel viser både forskning og praksis at denne tilnærmingen ofte ikke er tilstrekkelig for å utløse endringsatferd.²³ Dette poenget understøttes også av Ruud og Thorstensen i deres utstillingsessay, hvor de problematiserer antakelsen om at kunnskap automatisk fører til moralsk riktige valg.

Straume peker på at problemet ikke nødvendigvis ligger i mangel på informasjon, men snarere i hvordan kunnskapen formidles og mottas. Hun fremhever at begrepsbruken i klimadebatten har stor innvirkning på hvordan problemene oppfattes. For eksempel kan begrepet *klimaendringer* fremstå som deskriptivt og analytisk og dermed mindre alarmerende enn *klimakrise* eller *klimakatastrofe*.

Begrepet *klimaproblem* antyder at utfordringen er håndterbar og kan løses, noe som i større grad kan mobilisere til handling.

Den norske klimadebatten domineres nettopp av diskusjonen om hvilke løsninger som skal få slutt på *klimaproblemet*. I utstillingen *Klima for endring* tematiseres dette gjennom fem løsningsorienterte perspektiver:

1. Norge må gjennom endring. Når tar oljealderen slutt for Norge?
2. Teknologiske endringer. Er ny teknologi løsningen?
3. Endringer i internasjonalt samarbeid. Hvem skal løse problemene?
4. Endringer i det frie markedet. Kan vekst og velstand redde klimaet?
5. Endringer angår oss alle. Er du en del av klimaproblemet?

Disse perspektivene formidler et håp om – og en tro på – at klimautfordringene er håndterbare, forutsatt at aktørene – både kollektive og individuelle – handler i fellesskap. Utstillingen skisserer ikke bare muligheten for løsning, men også konkrete veier dit.

Bruken av mer dramatiske begreper som *klimakrise* eller *klimakatastrofe* kan derimot utløse følelse av håpløshet og handlingslammelse. Innen museal og pedagogisk formidling har det derfor vært en utbredt oppfatning at håp er en nødvendig komponent for å motivere til handling. Strategier som spiller på skyld og skam har i liten grad blitt ansett som fruktbare, da de kan føre til avvising snarere enn engasjement.

I utstillingen *Klima for endring* dominerer begrepet *klimaendringer*, mens *klimaproblem* og *klimakrise* kun forekommer sporadisk, og *klimakatastrofe* er fraværende. Dette kan tolkes som et uttrykk for museets ønske om å fremstå som en nøytral aktør. Også i dette kapittelet benyttes hovedsakelig begrepet *endringer*, i tråd med utstillingens språkbruk.

Ruud og Thorstensen påpeker at budskapet «DU er en del av problemet» kan oppleves som moraliserende. Oppfordringer om å stemme «riktig», sykle til jobb eller spise kortreist mat kan fremstå som individualiserende og ansvarsforskyvende.²⁴ De argumenterer for at museet bør legge til rette for frivillig refleksjon og deltakelse, fremfor å belære eller påtvinge moralske normer. Samtidig etterlyser de en mer radikal energihistorisk tilnærming som kan kaste et kritisk lys på de underliggende strukturene i dagens samfunnsmodell – særlig sammenhengen mellom økt energiforbruk og fremveksten av det moderne, autonome individet.²⁵

Tradisjonelt har moralisering blitt betraktet som negativt, ofte assosiert med bedrevitende holdninger og påtvungne normer. Filosof Espen Gamlund ved Universitetet i Bergen argumenterer imidlertid for at moralisme, riktig anvendt, kan være både legitimt og nødvendig – særlig i møte med globale etiske utfordringer som klimaendringer.²⁶ Det avgjørende, ifølge Gamlund, er hvordan moralen formidles: Kritikkk må fremmes på en måte som er konstruktiv, og som fremmer moralsk forståelse og læring, snarere enn å skape avstand og motstand.²⁷

Begreper som håp og håpløshet

Begreper som håp og håpløshet representerer en særlig utfordring i klimakommunikasjon, spesielt når formidlingen retter seg mot et bredt publikum. I utstillingen *Klima for endring* er det, som tidligere nevnt, en underliggende ambisjon at publikum skal forlate utstillingen med en følelse av håp – en tro på at det fortsatt er mulig å avverge en klimakatastrofe. Dette reiser imidlertid en rekke spørsmål: Er det en nødvendig sammenheng mellom formidling av håp og faktisk handlingsvilje? Vil publikum respondere i tråd med intensjonen? Kan håp fungere som en katalysator for handling, eller risikerer man at kombinasjonen av dommedagsscenarioer og individualisert ansvar fører til skyldfølelse, apati og handlingslammelse?

Disse spørsmålene er blant annet behandlet av Ingrid Marie Kielland ved UiT Norges arktiske universitet. I en artikkel fra 2020 analyserer hun hvordan lærerstudenter i samfunnsfag forholder seg til begrepene håp og håpløshet i møte med klimaendringer og bærekraftig utvikling.²⁸ Studien viser at positiv klimakommunikasjon – ofte uttrykt gjennom begreper som *grønt skifte*, *grønn vekst* og *bærekraftig utvikling* – kan fremstå som abstrakt og lite forpliktende. Når slike begreper kombineres med en uklar tidshorison, kan de virke passiviserende snarere enn mobiliserende. Kielland advarer mot en overdreven optimisme som kan fungere som en form for fornektelse, hvor alvorret i klimakrisen tones ned.²⁹

Et tydelig kontrapunkt til denne optimismen finner vi hos den svenske klimaaktivisten Greta Thunberg, som i sin tale under World Economic Forum i Davos i 2019 tok et oppgjør med det hun oppfattet som passiviserende håpsretorikk. Hun hevdet at det først er når mennesker konfronteres med frykt og

lar panikken få plass at reell handling kan finne sted: «I don't want your hope. I don't want you to be hopeful. I want you to panic ...»

For å forstå hva som ligger i begrepet *håp*, kan man vende seg til psykologisk teori. Henning Herrestad, førsteamanuensis ved Nasjonalt senter for selvmordsforskning og -forebygging, skiller mellom ulike definisjoner av håp. I artikkelen «Om begrepet håp» beskriver han håp som en mental tilstand som balanserer mellom frykt og forventning. Håp kan fungere som en motkraft mot resignasjon og er ofte forankret i en lengsel etter å gjenopprette en tidligere, mer stabil tilstand.³⁰ Samtidig reiser dette spørsmålet om hvorvidt det i det hele tatt er mulig å vende tilbake til en verden før de menneskeskapte klimaendringene fikk fotfeste.

En annen definisjon av håp ser det som en målrettet kognitiv prosess der individet – i samspill med andre – utvikler en forestilling om at ønskede fremtidige tilstander kan realiseres gjennom planlegging og handling.³¹ Håp innebærer dermed både et ønske og en vurdering av sannsynlighet. Det skiller seg fra ren optimisme ved at det forutsetter en aktiv innsats for å nå målet.

I utstillingen *Klima for endring* benyttes ikke begrepet håp eksplisitt, men det er implisitt til stede i både tittel og tekst. Allerede i spørsmålet «Hvordan kan vi stoppe klimaendringene?» ligger det en grunnleggende antakelse om at endring er mulig – og ønsket. Dette antyder at håp fungerer som en underliggende premisse for hele utstillingen, selv om det ikke uttrykkes direkte.

Antropocen

Tilbake til problemstillingen som ble reist innledningsvis: Finnes det alternative tilnærminger som kan fremme refleksjon blant publikum på Norsk Oljemuseum omkring de komplekse utfordringene knyttet til klimaendringer?

De fleste vil nok være enige i at en utstilling som tematiserer petroleum, energi og klima, naturlig hører hjemme ved Norsk Oljemuseum. Spørsmålet er imidlertid om museets rolle først og fremst bør være å motivere til handling, slik utstillingen *Klima for endring* legger til grunn, eller om det i større grad er museets samfunnsoppgave å legge til rette for refleksjon og nyanserte perspektiver på et komplekst og sammensatt tema.

For Oljemuseet kan dette innebære å utfordre den dominerende fortellingen om at *verden trenger mer energi*, og at teknologisk innovasjon alene vil løse klimakrisen. I stedet kan museet bidra til å sette klimaendringene inn i en

bredere kontekst, der menneskets samlede påvirkning på jordens økosystemer, biodiversitet, hav, atmosfære og geologi løftes frem som sentrale temaer.³²

I denne sammenhengen kan introduksjonen av begrepet antropocen fungere som et nyttig verktøy for å belyse samspillet mellom menneskelig aktivitet og planetens utvikling. Antropocen-begrepet åpner for en ny forståelse av både naturhistorien og menneskets rolle i den og kan dermed stimulere til nytenkning og et større mangfold av perspektiver i museets formidling.

Det eksisterer faglig uenighet om hvorvidt antropocen bør anerkjennes som en formell geologisk epoke, og det er ingen konsensus om når perioden eventuelt begynte. Noen forskere peker på den industrielle revolusjon på 1700-tallet som et mulig startpunkt, da bruken av fossile brensler skjøt fart og menneskelig aktivitet begynte å omforme jordkloden i stor skala. Andre argumenterer for midten av 1900-tallet, da spredningen av radioaktive stoffer etter atomprøvesprengninger etterlot målbare geologiske spor. Uavhengig av den geologiske klassifiseringen er antropocen nært knyttet til det som omtales som *den store akselerasjonen* – en dramatisk økning i vekstrater innenfor en rekke områder av menneskelig aktivitet.

Menneskets påvirkning på kloden har nådd et omfang som gjør det rimelig å betrakte menneskeheten som en geologisk kraft i seg selv. Listen over globale endringer forårsaket av menneskelig aktivitet vokser stadig og inkluderer blant annet klimaendringer, tap av biologisk mangfold, forstyrrelser i økologiske sykluser, overforbruk av naturressurser og omfattende landskapsendringer.

Dersom antropocen-begrepet anvendes som et rammeverk og ikke som en strikt geologisk kategori, kan begrepet fungere som et fleksibelt og effektivt verktøy i museets formidling av samtidens miljøutfordringer. Dette kan legge til rette for refleksjon, kritisk tenkning og dialog.

Ved å bruke antropocen som ramme kan vi plassere norsk petroleumsvirksomhet i en større global og geologisk sammenheng. Begrepet beskriver en tid hvor menneskelig aktivitet har overtatt som den viktigste påvirkningskraften på jordens klima og økosystemer. Den markerer skiftet fra naturens kontroll til menneskenes styring over planetens utvikling.

I en slik utstilling kan publikum inviteres til å reflektere over konteksten vår egen tidsepoke er blitt til i – de kulturelle systemene, sosiale normene, politikken og de sosiale prosessene som fører oss inn i klimakrisen. Det kan igjen føre til refleksjon over hvordan de grunnleggende økonomiske og samfunnsmessige systemene legger premissene for utviklingen, og hvordan vekst har vært og er en underliggende drivkraft.

Fenomenet som begrepet antropocen viser til, indikerer ikke bare at verden står overfor en økologisk krise, men også en etisk og politisk krise, særlig når det gjelder mulighetene for en bærekraftig utvikling. Spørsmålet om ansvar og moral settes på dagsordenen. Begrepet er knyttet til klimaendringer, global oppvarming og ressursutvinning, utviklingstrekk som igjen kan føre til voldelige konflikter, fattigdom, økonomisk nedgang og økonomisk polarisering.

En utstilling om klimaendringene på Norsk Oljemuseum vil med et annet rammeverk i større grad kunne trekke trådene mellom økonomisk, politisk og sosial urettferdighet og problemet med klimaendringer. Det kan bidra til å reflektere over et annet spørsmål: Hvordan har menneskenes krav om stadig økt velstand endret kloden? Det handler ikke bare om forholdet mellom mennesker og miljø, men også om samtidspolitik, sosiale ulikheter og de spesielle politiske og økonomiske strukturer som har bidratt til den nåværende situasjonen.³³

Mennesker bruker teknologi, nye oppfinnelser og nye måter å organisere samfunnet på for å underlegge seg naturen og oppnå et nytt nivå av materiell velstand. Når naturen slår tilbake og truer samfunnet, må vi stille viktige spørsmål. Å forstå den moderne tidsalderen betyr å erkjenne en grunnleggende endring i hvordan vestlige samfunn ser på verden.

Tanken om fortsatt global økonomisk vekst er både en forutsetning og en ramme for bærekraftig utvikling. Spesielt blir økonomisk vekst viktig fordi vekst og utvikling er nødvendig for å møte fattigdomsproblemet. Problemet er at idealet om bærekraftig utvikling kun kan realiseres dersom den økonomiske, sosiale og teknologiske utviklingen foregår innenfor rammen av naturens tålegrense.

Antropocen bryter med den klassiske narrative strukturen der problemene løses på en måte som «går opp». Fortellingene om antropocen og muligheten for bærekraft handler om kontrasten mellom håpløshet og håp. Bærekraftig utvikling har en optimistisk slutt, der menneskene på tross av sine mangler kan finne løsninger som i beste fall vil gagne oss alle. I en antropocensk tilnærming kan publikum bli konfrontert med en ny samfunnsorden og spørsmål som: Hvordan er det å leve i antropocen?

Antropocen forteller om en vedvarende og kompleks krise som kanskje aldri vil få et optimistisk og bærekraftig slutt punkt. På grunn av klimaendringenes alvor har enkelte forskere og tenkere tatt til orde for å revurdere målet om bærekraft. De mener vi bør fokusere mer på samfunnets motstandskraft og evne til å håndtere økologiske kriser. Bærekraftig utvikling handler ikke lenger om å

gå tilbake til et stabilt og forutsigbart klima, men om hvordan menneskeheten kan leve og tilpasse seg en mer ustabil og klimaendret framtid.

Dersom Norsk Oljemuseum evner å tenke nytt omkring sin formidling av den globale klimasituasjonen, kan institusjonen utvikles til en arena for kritisk diskusjon og samfunnsengasjement. Dette innebærer å ta museets samfunnsrolle på alvor og realisere den fjerde f-en – *fornyning* – ved å innta en mer aktiv rolle som formidler og aktør i offentligheten.

Gjennom utviklingen av en ny utstilling kan museet styrke sin funksjon som demokratisk institusjon. Det kan bli et sted for kunnskapsformidling, refleksjon og deltakelse – en arena for debatt og dialog. Ved å stimulere til kritisk tenkning om samfunnets verdier og utfordringer, som bærekraft, rettferdighet og menneskerettigheter, kan museet bidra til å utvide forståelsen av klimaendringer som ikke bare et teknologisk eller naturvitenskapelig problem, men også som et dypt samfunnsmessig og etisk anliggende.

Litteratur

- Bergo, Knut, DN. 2024. ««Norsk olje bra for klimaet» er grønnvasking» 13. september 2024.
- Dæhlen, Marte. «Forskere mener vi ikke lenger kan stole på at teknologien skal redde klimaet», *Forskning.no*, 15. mai 2020. <https://forskning.no/teknologi-klima/forskere-mener-vi-ikke-lenger-kan-stole-pa-at-teknologien-skal-redde-klimaet/1677336>.
- Energi og Klima, «Globale utslipp», [energiogklima.no](http://www.energiogklima.no/klimavakten/fossilavhengigheten), lest 9. desember 2025, <http://www.energiogklima.no/klimavakten/fossilavhengigheten>.
- Gamlund, Espen. «Klimamoralisme». *Norsk filosofisk tidsskrift* 56, nr. 2–3 (2012): 77–90 (Oslo: Universitetsforlaget).
- Herrestad, Henning. «Om begrepet håp». *Suicidologi* 14, nr. 1 (2009), <https://journals.uio.no/suicidologi/article/view/1982/1843>.
- Isager, Lotte, Line Vestergaard Knudsen og Ida Theilade. «A New Keyword in the Museum: Exhibiting the Anthropocene». *Museum & Society* 19, nr. 1 (2021): 88–117, <https://doi.org/10.29311/mas.v19i1.3585>.
- Kielland, Ingrid Marie. «Fortellinger om håp og håpløshet: bærekraftsundervisning i antropocen». *Acta didactica Norden* 15, nr. 2 (2021): 1–25.
- Norsk Oljemuseum. «1,5 millioner til ny energi- og klimautstilling», sist endret 24. mai 2019, <https://www.norskolje.museum.no/15-millioner-til-ny-energi-og-klimautstilling/>.
- Norsk Oljemuseum. Utstillingsnotat, 2017.
- Oliveira, Gil, Eric Dorfman, Nicolas Kramer, Chase D. Mendenhall, Nicole E. Heller. «The Anthropocene in Natural History Museums: A Productive Lens of Engagement». *Curator* 63 (2020): 333–351, <https://doi.org/10.1111/cura.12374>.
- Ruud, Lise Camilla og Erik Thorstensen. «Klimaforandring på Oljemuseet». *Tidsskrift for kulturforskning* 2 (2020): 111–123, <https://ojs.novus.no/index.php/TFK/article/view/1735>.
- Samset, Bjørn H. 2070: *Alt du lurert på om klimakrisen, og hvordan vi kan komme oss forbi den*. (Oslo: Cappelen Damm, 2022).
- Sterling, Colin og Rodney Harrison. «Opinion: How museums could inspire radical action on the climate crisis». UCL News, 18. november 2020, <https://www.ucl.ac.uk/news/2020/nov/opinion-how-museums-could-inspire-radical-action-climate-crisis>.

- St. meld. nr. 49 (2008–2009). *Framtidas museum. Forvaltning, forskning, formidling, fornying*. Oslo: Kultur- og kirke departementet, <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-49-2008-2009-/id573654/>.
- Straume, Ingerid. *En menneskeskapt virkelighet. Klimaendring, sosiale forestillinger og pedagogisk filosofi* (Oslo: Res publica, 2017).
- Sunde, Inger, Harald Eraker og Anne Linn Kumano-Ensby. «Ren, norsk olje?», nrk.no, lest 3. oktober 2016, https://www.nrk.no/dokumentar/xl/ren_-norsk-olje_-1.13150883.
- Sæther, Anne Karin. *De beste intensjoner. Oljelandet i klimakampen*. (Oslo: Cappelen Damm, 2017).
- Thorsson, Bergsveinn. «Curating Climate – Museums as contact zones of climate research, education and activism». *Nordic Museology* 3 (2020): 4–13.

Noter

- ¹ Lotte Isager, Line Vestergaard Knudsen og Ida Theilade, «A New Keyword in the Museum: Exhibiting the Anthropocene», *Museum & Society* 19, nr. 1 (2021): 88–117, <https://doi.org/10.29311/mas.v19i1.3585>.
- ² Norsk Oljemuseum, Utstillingsnotat. 2017.
- ³ Bjørn H. Samset, 2070: *Alt du lurert på om klimakrisen, og hvordan vi kan komme oss forbi den* (Oslo: Cappelen Damm, 2022), 284.
- ⁴ Lov 16. juni 2017 nr. 60 om klimamål (klimaloven).
- ⁵ Det første klimabrølet kom fra sosialantropolog Even Nord Rydningen i Oslo 24. mai 2019.
- ⁶ Norsk Oljemuseum, «1,5 millioner til ny energi- og klimautstilling», sist endret 24. mai 2019, <https://www.norskolje.museum.no/15-millioner-til-ny-energi-og-klimautstilling/>. *Klima for endring* var finansiert av museet selv, Olje- og energidepartementet og Equinor.
- ⁷ Anne Karin Sæther, *De beste intensjoner. Oljelandet i klimakampen* (Oslo: Cappelen Damm, 2017).
- ⁸ Inger Sunde, Harald Eraker og Anne Lin Kumano-Ensby, «Ren, norsk olje?», nrk.no, 3. oktober 2016, https://www.nrk.no/dokumentar/xl/ren_-norsk-olje_-1.13150883.
- ⁹ Ibid.
- ¹⁰ Berge, Knut, «Norsk olje bra for klimaet» er grønnvasking», DN, 13. september 2024. <https://www.dn.no/innlegg/energi/oljeproduksjon/klima/norsk-olje-bra-for-klimaet-er-gronnvasking/2-1-1705599>
- ¹¹ Energi og Klima, «Globale utslipp», energiogklima.no, lest 9. desember 2025, <https://www.energiogklima.no/klimavakten/fossilavhengigheten>.

- ¹² Sæther, *De beste intensjoner*, 83.
- ¹³ Marte Dæhlen, «Forskere mener vi ikke lenger kan stole på at teknologien skal redde klimaet», *Forskning.no*, lest 15. mai 2020, <https://www.forskning.no/klima/forskere-mener-vi-ikke-lenger-kan-stole-pa-at-teknologien-skal-redde-klimaet/1682535>.
- ¹⁴ Ibid.
- ¹⁵ Lise Camilla Ruud og Erik Thorstensen, «Klimaforandring på Oljemuseet», *Tidsskrift for kulturforskning* 2 (2020), <https://ojs.novus.no/index.php/TFK/article/view/1735>.
- ¹⁶ Ibid., 111.
- ¹⁷ Bergsveinn Thorsson, «Curating Climate – Museums as contact zones of climate research, education and activism», *Nordic Museology* 3 (2020), 4–13.
- ¹⁸ Colin Sterling og Rodney Harrison, «Opinion: How museums could inspire radical action on the climate crisis», *UCL News*, 18. november 2020, <https://www.ucl.ac.uk/news/2020/nov/opinion-how-museums-could-inspire-radical-action-climate-crisis>.
- ¹⁹ St. meld. nr. 49 (2008–2009), *Framtidas museum. Forvaltning, forskning, formidling, fornying*. Oslo: Kultur- og kirke departementet, <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-49-2008-2009-/id573654/>.
- ²⁰ Sterling og Harrison, «Opinion: How museums could inspire radical action on the climate crisis».
- ²¹ Ingerid Straume, *En menneskeskapt virkelighet. Klimaendring, sosiale forestillinger og pedagogisk filosofi* (Oslo: Res Publica, 2017).
- ²² Ibid., 164.
- ²³ Ibid., 170.
- ²⁴ Ruud og Thorstensen, «Klimaforandring på Oljemuseet», 115.
- ²⁵ Ibid., 117.
- ²⁶ Espen Gamlund, «Klimamoralisme», *Norsk filosofisk tidsskrift* 56, nr. 2–3 (2021) (Oslo: Universitetsforlaget).
- ²⁷ Ibid., 77–90.
- ²⁸ Ingrid Marie Kielland, «Fortellinger om håp og håpløshet: bærekraftsundersvisning i antropocen», *Acta didactica Norden* 15, nr. 2 (2021).
- ²⁹ Ibid., 2.
- ³⁰ Henning Herrestad, «Om begrepet håp», *Suicidologi* 14, nr. 1 (2009), <https://journals.uio.no/suicidologi/article/view/1982/1843>.
- ³¹ Ibid.
- ³² Straume, *En menneskeskapt virkelighet*, 183.
- ³³ G. Oliveira mfl., «The Anthropocene in Natural History Museums: A Productive Lens of Engagement», *Curator* 63 (2020): 333–351, <https://doi.org/10.1111/cura.12374>.